

EŞREFOĞULLARI'NDAN GÜNÜMÜZE BEYŞEHİR KENT MERKEZİ'NİN DEMOGRAFİK GELİŞİMİ*

DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF BEYŞEHİR CITY CENTER SINCE EŞREFOĞULLARI

Hüseyin MUŞMAL**

Öz

Eşrefoğulları Beyliği, XIV. yüzyıl başlarında Beyşehir ve çevresinde kurulmuş bir Türk Beyliği'dir. Beyşehir Kenti, Eşrefoğulları döneminde kurulmuş ve gelişim göstermiş bir kent olarak bu dönemden itibaren önemli bir merkez haline dönüşmüştür. Eşrefoğlu Süleyman Bey'in Beyşehir'de kurduğu külliye etrafında mimari ve kültürel açıdan gelişen şehir, bir cazibe merkezi olarak çevresindeki kent ve kırsalın artı ürününi kendi pazarına çekmek suretiyle sosyo-ekonomik yönlere de gelişim göstermiştir. Beyşehir kent merkezindeki bu gelişim, Osmanlı hâkimiyeti sürecinde de devam etmiştir. Osmanlı hâkimiyetinde bir sancak merkezi olan Beyşehir, bu özelliğini 1842 yılına kadar sürdürmüştür. Beyşehir kenti sahip olduğu bu potansiyel nedeniyle, Eşrefoğulları döneminden itibaren demografik açıdan da gelişim göstermiştir. Ancak Beylik merkezi ve özellikle sancak merkezi olma özelliğini kaybettikten sonra, Beyşehir kent nüfusu ivmesini kaybetmiştir. Kent nüfusunun gelişmemesinin sebepleri arasında idarî, sosyal, ticarî meselelerin önemli yer tuttuğu söylenebilir. Bu tür meseleler Beyşehir ve çevresinde önemli oranda nüfus hareketlerinin yaşanmasında neden olmuştur. Beyşehir ve çevresinde yaşanan nüfus hareketlerinin önemli bir bölümü geçici ve gönüllü niteliğe sahip olarak ortaya çıkan ama zamanla sürekli hale dönüşen, daha çok ekonomik temelli iç göçler olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede özellikle XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Beyşehir ve çevresinden büyükşehirlere önemli oranlarda iç göç yaşandığı tespit edilmiştir. Ancak daha da önemli olarak, özellikle XIX. ve XX. yüzyıllarda başta Beyşehir Gölü'nden kaynaklanan ciddi sağlık problemleri nüfus üzerinde önemli etkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Eşrefoğulları'ndan günümüze kadar Türk hâkimiyeti döneminde Beyşehir Kenti'nin demografik gelişimi, sosyal ve ekonomik açılarından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Beyşehir, nüfus, demografi, Eşrefoğulları.

* Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük ölçüde S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2005 yılında tamamladığım, XIX. yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (179-1864), isimli Doktora Tezinden istifade edilerek hazırlanmış ve 11-13 Eylül 2014 tarihleri arasında Beyşehir'de yapılan Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü Ve Medeniyeti Sempozyumu-I'de sunulmuş olan tebliğin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, hmusmal@hotmail.com

Abstract

Eşrefoğulları Beylic is a Turkish beylic founded in the early 14th century, in Beyşehir and its surrounding regions. Beyşehir was founded and developed during Eşrefoğulları era and became an important center later on. The city, which developed architecturally and culturally around the social complex founded by Eşrefoğlu Süleyman Bey, advanced socio-economically by drawing the surplus of its hinterland as a commercial center of attraction. This development of Beyşehir city center went on during the Ottoman era as well. Beyşehir had a status of Sanjak center during the Ottoman era, which it preserved until 1842. Due to its potential Beyşehir manifested demographic development since the days of Eşrefoğulları. However, after it lost its status as a Beylic center and especially as a sanjak center population growth lost its momentum. It can be asserted that administrative, social and commercial issues played big roles in stopping of population growth. Such issues caused substantial population movements around Beyşehir and its surrounding regions. Those movements mainly composed of temporary and voluntary domestic migration movements which gained permanence later on, most of which were caused by economic factors. It has been seen that a substantial level of domestic migration took place from Beyşehir and its surrounding areas to big cities especially after mid-19th century. Futhermore, serious health issues caused by Beyşehir Lake during 19th and 20th centuries are considered to have led to important population movements. The current study deals with demographic development of Beyşehir since the days of Eşrefoğulları from social and economic angles.

•

Keywords

Beyşehir, population, demografic, Eşrefoğulları

Giriş

Beyşehir Kenti, Eşrefoğulları döneminde kurulmuş ve gelişim göstermiş bir kent olarak bu dönemden itibaren önemli bir merkez haline dönüşmüştür. Eşrefoğlu Süleyman Bey'in Beyşehir'de kurduğu külliye etrafında mimarî ve kültürel açıdan gelişen şehir, bir cazibe merkezi olarak çevresindeki kent ve kırsalın artı ürününü kendi pazarına çekmek suretiyle sosyo-ekonomik yönlerden de gelişim göstermiştir. Beyşehir'in bugün İçerişehir adıyla bilinen kısmında inşa edilen ve çağına göre çok modern olan bu şehrin bir kısmı göl, bir kısmı da surlarla çevriliydi. Surların ayakta olduğu dönemlerde şehre giriş kalenin büyük kapısından yapılmakta, surların hemen önünde içi su dolu büyük bir hendek bulunmaktaydı. Beyliğin kurucusu olan Seyfeddin Süleyman'ın Beyşehir merkezde yaptırmış olduğu Eşrefoğlu Camii, Anadolu Selçuklu Dönemi sanatının en nadide örneklerindedir. Süleyman Bey aynı zamanda, caminin yanında bir külliye şeklinde, çifte hamam, bedesten, han, imaret ve türbe yaptırmıştır (Koca 2002:716)¹.

Süleyman Bey'den sonra da imar faaliyetlerine önem verilmiştir. Mübarizüddin Mehmet Bey zamanında Beyşehir'de Subaşı (vali) sıfatıyla görevde bulunan Şerafeddin Ahmed Bey Selçuklu ricali arasında da sıklıkla görüldüğü üzere imar faaliyetlerinde bulunmuş ve 1314 yılında Demirli Mescit'i inşa ettirmiştir (Çaycı 1993:13). Mevlevilik tarikatının etkin bir üyesi olan Mehmed Bey, Ulu Arif Çelebi'yi Beyşehir'e davet etmiş, onunla yakın ilişki kurmuştur. Mehmet Bey ile Ulu Arif Çelebi arasındaki ilişki Menakibü'l-arifin de detaylı olarak anlatılmaktadır (Ahmet Eflaki 1973:282). Mehmed Bey'in aynı zamanda XIII. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'yu yurt edinen Seyyid Harun Veli ile de görüştüğü rivayet edilir. Eşrefoğlu Mehmed Bey'in 1303-1320 yılları arasında Beyliğin başında bulunduğu dönemde gerçekleşen bu buluşma sonrasında Mehmed Bey'in Seyyid Harun Veli'yi ziyaret ederek, onun külliyesine gayr-i menkuller bağışlaması, bölgedeki bayındırlık faaliyetlerinin de bir göstergesidir (Çaycı 1993:13).-

Osmanlı döneminde Beyşehir Kenti, üç tarafını kalenin ve bir tarafını da gölün çevirdiği İçerişehir ile eskiden Beyşehir Çayı adıyla anılan bugünkü kanal kenarında uzanan Dışarışehir'den oluşmaktaydı. Şehrin surları içerisinde olan kısmı İçerişehir adıyla anılmakta, diğer kısmına da Meydan adı verilmekteydi (Konya Vilâyeti Salnamesi 1300/1883: 100). Böyle bir ayırımın Osmanlı hâkimiyeti boyunca var olduğu bilinmekle birlikte tam olarak ne zaman ortaya çıktığı malum değildir. Nüfus artışları, göçler ve güvenlik gibi sorunların etkilerinin azaldığı dönemlerde kalenin hayli dışında olan dışarı şehir kısmının kurulmuş olabileceği düşünülebilir (Erdoğan 1998:106). Ancak, Dışarışehir'de kendi adıyla anılan bir mahalle ve camii bulunan Hacı Armağan Şah'tan dolayı, İçerişehir dışındaki iskân hadisesinin çok daha eskilere dayandığı söylenebilir².

Beyşehir Kenti, XVI. yüzyılın başında 12 mahalleye sahipken, bu sayı yüzyılın sonunda, 15'e çıkmıştır. Eşrefoğlu, Subaşı Mescidi, Emenler (Halife-Hacı İvaz), Asilbeyi, (İhtiyar Fakih, Aykud, Mancınık), Kuyumcu (Zergeran), İbrahim Ağa, Hacı Armağan, (Meydan), Kadı Muhyiddin, Yeltan, Seydi Ali bin Ali Bey, Debbağlar ve Kapu Mescidi mahalleleri kentin en

¹ Süleyman Bey'in yaptırdığı külliye'nin sanat tarihi açısından değerlendirildiği örnekler için bkz. (Halil Edhem 1330: 139-140; Akyurt 1940; Batur 1949: 211-214; Önge 1968; Yücel 1967: 177-179; Erdemir 1999; Çaycı 1993)

² Antalya, Isparta, Konya ve Beyşehir'de pek çok vakıf eseri olan Mübarizüddin Hacı Armağan Şah, Sultan Keyhüsrev'in oğlu İzzeddin Keykavus'un atabegidir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in cülusunda Üstadü'd-dârlık yapan Armağanşah 1248'de Babai İsyanı'nda öldürülmüştür. Bkz. (Erdoğan 1992:84).

eski mahalleleridir. XVI. yüzyıl sonunda bu mahallelere Dalyan, Hoca Sinan ve Musalla mahalleleri de dâhil olmuştur (Erdoğan 1998:106). XVIII. ve XIX. yüzyılda ait hurufat defterlerinde yaptığımız taramalar neticesinde, bu mahallelerle ilave olarak, Beyşehir merkezinde kale dâhilinde Çiftçiler (Hoca Bali), Şeyh Hamza, kale dışında ise Evsât adında mahallelerin isimleri de tespit edilmiştir (VGMA, Hurufât 1075:7a; 537:74; 537:75a; 1097:19a; 1097:21; 1097:20a; 1141:75b;1140:81a; 542:37a; 1141:74a; 1133:80b; 1133:80b; 1141:75b). Bu durum XVI. yüzyıldan sonra da yeni mahallelerin oluştuğunu düşündürmektedir. 1844 tarihli Beyşehir Kazası nüfus defterine Beyşehir kaza merkezinde Cami, Hacı Armağan, Orta ve Dalyan Mahallesi olmak üzere dört mahalle kaydedilmiştir (BOA, NFS. d 3315). Bunlardan Cami İçerişehir'deki bütün mahalleleri bünyesinde toplamış bulunmaktadır.

Kent merkezi, XX. yüzyıl başlarına kadar İçerişehir ile Dışışehir'deki Hacı Armağan (Meydan), Dalyan ve Evsât isimli mahallelerden oluşmaktaydı (BOA, Temettuat (ML.VRD.TMT) 9820). 1902 yılında Beyşehir'e iskân edilen Çeçen muhacirlerin yerleştirilmesiyle birlikte meydana gelen yeni mahalleye, padişahın adına izafeten Hamidiye ismi verilerek XX. yüzyılın başında kent merkezinde yeni bir mahalle daha oluşturulmuştur (BOA, İrade-Dâhiliye, 5:1321, lef 1, 3 Mayıs 1903). Bu tarihten itibaren günümüze kadar yeni mahalleler oluşmaya devam etmiştir.

I-Demografik Yapı

Beyşehir'in nüfusu hakkında ilk önemli tahminler, kent Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğu XVI. yüzyıl ve sonraki dönemlere aittir. Osmanlı öncesi nüfus yapısı için maalesef düzenli bir kaynak serisinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak döneme ait az sayıdaki kaynaklardan hareketle bazı tahminler yürütmek mümkündür.

İbn Fazlullah, Katibiyyi Dimeşki diye şöhret bulan ve asıl adı Kirmanlı Şihabüddin ibn Yahya ibn Muhammed'in, XIII. yüzyılın sonunda yazdığı *Mesalikü'l-Ebsar ve fi Memalikü'l-Emsar* adlı eserde Eşrefoğulları için şu bilgiler nakledilmektedir:

"Eşrefoğlunun memleketi ve mevkiine gelince: Rum ülkesinin kuzeyinde bulunan bu beyliğin, batısında Dünderoğullarının, güneyinde Karamanoğlu'nun, doğusunda ve kuzeyinde Cengiz Han hanedanının toprakları vardır. Beyliğin başşehri Beyşehir'dir. Askeri 70.000 atlıdır. Bu beylik sınırları içinde 65 şehir 155 köy vardır. Şimdiye kadar da müstakildi. Timurtaş bu ülkenin sahibini tuttu. Gözünü oymak ve kulağını kesmek gibi türlü işkence yaparak öldürdü" (Yücel 1980: 188; Çaycı 1993:16).

Burada Eşrefoğlu Beyliği'nin asker sayısının 70.000 olarak belirtilmesi hayli çarpıcıdır. Diğer taraftan Karamanoğulları dönemine büyük oranda ışık tutan Şikari'nin eserinde ise İsmail Ağa'nın Beyşehir yöresinde hüküm sürdüğü XIV. yüzyılda emrindeki 6000 Tatarla Karamanoğulları Beyliği'nin hizmetine girdiğini ifade edilmektedir (Şikari 1946: 31; Konyalı 1991: 261; Çiftçioğlu 2002:3). Bütün bu rakamlar abartılı gibi görünse de bu dönemde Beyşehir'in beylik merkezi olarak ciddi bir nüfusa sahip olduğu düşünülebilir.

Eşrefoğlu Süleyman Bey tarafından kurulan Beyşehir, Eşrefoğulları Beyliği'nin başkenti olarak, beyliğe tâbi diğer bazı şehirlere nazaran daha fazla nüfusa sahip olmalıdır. Zira bu şehir, sivil halkın yanında, yönetim merkezi olmasından dolayı yönetici-askerî zümreyi de bünyesinde barındırmaktadır. Fakat adı geçen dönemde Beyşehir Kenti'nde yaşayan nüfusun miktarı hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bazı araştırmacılar Ortaçağ şehirlerinin, ekonomik verileri (Togan 1942: 24), kapladığı coğrafi alan ile cami ve mescitlerin ortalama mekânsal büyüklükleri (Baykara 1998: 71) ve dönemin tarihi kayıtlarından hareketle bir takım nüfus tahminlerinde bulunmuşlardır (Özcan 2005: 176-179). Mescitlerin mahalle merkezlerini oluşturduğu düşüncesiyle, Eşrefoğulları

dönemine tarihlenen mescidin (her mescidin ortalama 50-70 kişi) alabileceği toplam cemaat kapasitesini 5 katsayısı ile çarparak bir değer elde edilebilir. Eşrefoğulları döneminde inşa edilen Eşrefoğlu Camii'nin kapasitesi de bize kentin o dönemdeki nüfusu hakkında fikir verecektir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan Eşrefoğlu Cami güney cephede 31.80, batı cephede 46.55 metre uzunluğunda olup 1.480 m² alan üzerinde yer almaktadır (Efe 2013:51). Mahfiller de dikkate alındığında caminin en azından 1.500 kişilik olduğu söylenebilir. Buradan hareketle Ortaçağ kentlerinin nüfusunun hesaplanmasında kentin Ulu Cami'sinin bir ölçü olarak kullanıldığı göz önüne alınarak, Beyşehir Kenti'nin 7.500 civarında bir nüfusa sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Eşrefoğlu Süleyman Bey Cami dışında, Hacı Armağan Şah Cami ve Subaşı Mescidi'nin de o döneme ait olduğu düşünüldüğünde nüfusu daha da artırmak mümkündür.

Eşrefoğlu Beyliği'nin sona ermesiyle birlikte Beyşehir ve çevresinde yaşanan hâkimiyet mücadeleleri sürecinde Beyşehir Kenti'nin önemli oranda nüfus kaybettiği anlaşılmaktadır. Kentin beylik merkezi olma özelliğini kaybetmesi ve uzun süre Karamanoğlu-Osmanlı mücadelelerinin yaşandığı bir kent halinde bulunması şüphesiz bu durumda oldukça etkili olmuştur. Kentin Osmanlı hâkimiyetine geçişi süreci de oldukça uzun bir süreç halinde gerçekleşmiştir.

Osmanlı döneminin nüfus tahminlerinde esas alınan vergi kayıtları, Selçuklu ve Beylikler devirleriyle kıyaslanamayacak kadar sistemattir (Yörük 2008:172). Beyşehir ve çevresi ile ilgili yapılan çalışmalarda, Osmanlı dönemi Beyşehir kent merkezi nüfusu ile ilgili tahminler yapılmıştır. Osmanlı dönemine ilişkin ilk nüfus tahminlerine göre, Beyşehir'in kent merkezi nüfusu, 1507 yılında 269 hane, yani yaklaşık 1.350 kişiden ibarettir. Şehir nüfusu, 1518-1524 yılları arasında 1.700'den 1.900'e yükselmiş, 1584'de 3.000'i (603 hane) aşmıştır. Bu durum şehir nüfusunun XVI. yüzyıl başlarından itibaren artmaya başladığını gösteriyorsa da yüzyılın sonlarından itibaren nüfus miktarında önemli bir düşüş başlamıştır. Nitekim bu düşüşler sonucunda, şehirde 1641 yılında 222 hane, yani yaklaşık 1.110 kişi kalmıştır (Erdoğan 1992:85). Bu düşüşün çeşitli nedenlerden kaynaklanma ihtimali mevcutsa da salgın hastalıklardan kaynaklandığı düşünülebilir. 1565 yılında Karaman Vilâyeti'nin büyük bir kısmında veba salgını görülmekteydi. Bu durum bu tarihlere ait bir mühimme defterinde " *Vilâyet-i Karaman'ın bir tarafın tâ'ûn tutup niçe evler kapatıp sahipleri tâ'ûndan helâk olup...*" şeklinde ifade edilmektedir³

1830-1831 yılında yapılan Osmanlı Devleti'nin ilk nüfus sayımına göre şehirde 239 hane, 831 erkek nüfus bulunuyordu (Karal 1997:203). Erkek nüfus kadar kadın nüfusu olduğu düşünülerek yapılacak bir hesaplamada, 1831 yılında Beyşehir kent merkezi nüfusunun en azından 1.662 olduğu söylenebilir. 1840 yılı temettuat defterlerinde yer alan verilere göre şehrin nüfusu, 353 haneye, yani yaklaşık 1.765 kişiye ulaşmış olmalıdır (BOA ML.VRD.TMT 9821:1256/1840). Temettuat defterlerinin hane esasına göre düzenlenmekle beraber nüfus tespiti yapma amacını taşımadığı için nüfus tahminleri açısından nüfus defterlerindeki veriler kadar isabetli değildir. 1844 tarihli nüfus defterindeki kayıtlara göre ise kaza merkezinde 395 hanede 911'i erkek yaklaşık 1.822 kişi ikamet etmektedir. Bu tarihte kentin en kalabalık mahallesi İçerişehir'deki Cami mahallesidir. 167 hanenin bulunduğu mahallede 423 erkek nüfus bulunmaktadır. Onu 123 hane ve 265 erkek nüfus ile Hacı Armağan, 61 hane ve 135 erkek nüfus ile Orta (Evsat), 43 hane ve 88 erkek nüfus ile Dalyan Mahallesi takip etmektedir (BOA, NFS. d 3315).

³ Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *5 Numaralı Mühimme Defteri, (973/1565-1566)*, Ankara 1994, s.156/369.

Beyşehir Kent nüfusu 1873 yılına gelindiğinde ise 403 haneye, yaklaşık 2.000 kişiye ulaşmıştır (Konya Vilâyeti Salnamesi 1290/1873:147)⁴. Şemseddin Sami, H. 1306 /M. 1888-1889 yılında yayımladığı ilk Türkçe Ansiklopedi olan “Kamusu'l-Âlam” adlı eserinin 2. cildinde Beyşehir bahsinde “Cümlesi Müslim olmak üzere 2.000 kadar ahali vardır” demektedir (Şemseddin Sami 1306: 1334). Nitekim Ali Cevad da, H. 1313/M. 1895-1896 yılında yayımladığı, Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı isimli eserinde Beyşehir ve çevresi hakkında uzun uzun bilgiler vermiş ve “Derun-ı kasabada iki bin kadar nüfus vardır” demiştir (Ali Cevad 1313: 187). Şehir nüfusu, 1883 yılında 394 hane (Konya Vilayeti Salnamesi H.1300 217), 1899 yılında 409 hane (Muşmal 2005: 87; Erdoğan 1992:85) ve şehir merkezine iskân edilen Çeçenlerin de sayıma dâhil edildiğini düşündüğümüz 1906 yılında ise 600 hane, yani kabaca 3.000 kişiye ulaşmıştır (Konya Vilâyeti Sâlnâmesi 1322/1906: 296).

1922 yılında yayımlanan Türkiye'nin Sıhhi ve İctimaî Coğrafyası Konya Vilayeti isimli eserde Beyşehir merkezde yer alan mahallelerde hane sayısı, kadın ve erkek nüfusu ayrı ayrı verilmiştir. Buna göre İçerişehir Mahallesi'nde 180 hane, 357 kadın ve 338 erkek; Hacı Armağan Mahallesi'nde 117 hane 259 kadın ve 249 erkek; Evsat Mahallesi'nde 86 hane 201 kadın ve 190 erkek; Dalyan Mahallesi'nde 45 hane, 103 kadın ve 91 erkek; Hamidiye Mahallesi'nde 75 hane, 173 kadın ve 149 erkek, toplamda 503 hanede 1093 kadın, 1017 erkek toplam 2.110 nüfus yaşamaktadır (Dr. Nazmi 1922:148).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan uzun bir süre sonra dahi kent merkezi nüfusu yeterli düzeyde gelişmemiştir. Kent merkezi nüfusu 1927 yılında 2.578'dir (Alperen 2001:117; Erdoğan 1992: 85). 1933 yılında ise kent merkezinde 872 hanede, 1604 kadın, 1574 erkek olmak üzere toplam 3.178 nüfus bulunmaktadır (Yavuz 1934: 8). Buna göre İçerişehir Mahallesi'nde 247 hane, 564 kadın ve 552 erkek, 1116 kişi; Hacı Armağan Mahallesi'nde 223 hane, 398 kadın ve 372 erkek, 770 kişi; Evsat Mahallesi'nde 205 hane, 341 kadın 285 erkek, 626 kişi; Dalyan Mahallesi'nde 69 hane 103 kadın ve 169 erkek, 272 kişi; Hamidiye Mahallesi'nde 128 hane 198 kadın ve 196 erkek 394 kişi yaşamaktadır (Yavuz 1934:65). 1940 nüfus sayımına göre ise, şehirde 1496 erkek, 1451 kadın olmak üzere 2.947 nüfus bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü 1940 Genel Nüfus Sayımı 1944:414). 1945 yılında 2.894, 1950'de 3.173, 1960'da 5.833, 1970'de 8.980, 1975'de 14.116, 1980'de 15.359 1985'de 21.241 olan kent nüfusu 1990 yılında 30.412'e ulaşmıştır (Alperen 2001:117; Erdoğan 1992: 85). Adrese dayalı nüfus sayımına göre Beyşehir kent nüfusu 2007 yılında 32.799'dur (Tapur 2010: 115-133).

Eşrefoğulları döneminde Beyşehir Kenti'nde gayrimüslim nüfus bulunduğuna dair herhangi bir kayda tesadüf edilmemiştir. Osmanlı arşiv belgeleri de Beyşehir ve çevresinde Rum veya Ermenilerin ciddi bir nüfusa sahip olmadığını göstermektedir. Bölgede yaşayan gayrimüslimlerin niceliği konusunda ilk önemli tahminler yine XVI. yüzyıla aittir. XVI. yüzyılın ilk yarısında, şehir merkezinde gayrimüslim bulunmamasına rağmen Beyşehir Kazası içerisinde; Kıstıfan, Davgana, Mada, Kesi, Girapa (Akburun) ve Mili köylerinde Müslümanların yanında Hıristiyanlar da mevcuttur. Daha sonraki yıllarda bunların büyük bir kısmının Müslüman olduğu ve 1584 yılında Kıstıfan ve Akburun'da tespit edilen çok az sayıdaki gayrimüslim nüfusun kendi köylerinde ziraatla uğraştığı bilinmektedir (Erdoğan 1998: 73-79).

1831 nüfus sayımında Beyşehir Sancağı'nda 27 hane gayrimüslim bulunduğu, bu hanelere 36 yetişkin ile 16 küçük erkek kaydedildiği anlaşılmaktadır (Karal 1997:114; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Nüfusu* 2003:23). Yine Karaman Eyaleti sancaklarına ait 1832 tarihli cizye defterine göre, Beyşehir Sancağı'nda sadece Bozkır Kazası'nda 22 evsât ve 8 edna kaydıyla oldukça az sayıda gayrimüslim bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre Beyşehir Kazası merkezinde

⁴ Süleyman Şevket eserinde 1870 yılında şehirde 1000 nüfus bulunduğunu söylemektedir. (Şevket 1287:63) Oysa bu tarihte şehirde bulunan 403 hane yaklaşık 2000 kişiye tekabül eder.

veya kırsalında ise hiç gayrimüslim bulunmamaktadır (BOA, C. ML. 17819, 8 C 1248/ 2 Kasım 1832). Konya Vilayeti Salnamelerinde ise, Beyşehir Kazası dâhilinde köylerde 1883 yılında sadece 29 Rum ve 6 Ermeni bulunduğu görülmüş (Konya Vilâyeti Sâlnâmesi 1300/1883:214); bölgede yaşayan Rum ve Ermeni erkeklerin sayısının 1906 yılında 50'yi bile bulmadığı anlaşılmıştır. Aynı tarihte Hıristiyan kadınların sayısı ise 52'dir (Konya Vilâyet Sâlnâmesi 1322/1906:265). Bütün bu veriler, XIX. yüzyılda, Beyşehir ve çevresinde Rum veya Ermenilerin ciddi bir nüfusa sahip olmadığını göstermektedir.

II-Nüfus Gelişimini Etkileyen Unsurlar

A-Nüfus Hareketleri

Bilindiği gibi, nüfus hareketleri, bir toplumun siyasal yapısını olduğu kadar sosyal yapısını da etkilemekte, aynı şekilde toplumun siyasal ve sosyal yapısı da nüfus hareketlerine bazı tesirlerde bulunmaktadır. Bu çerçevede daha önceki yüzyıllarda nitelikleri farklı olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıldaki siyasal zafiyetleri ve bunun sonuçlarının çeşitli yönlerde büyük nüfus hareketleri şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir (Akbayar 1985:1242). Nüfus hareketlerinin en önemli unsuru da göçlerdir. Göç kavramı insanların belirli bir zaman diliminde bir yerleşimden başka bir yerleşime geçişini ifade etmek için kullanılmaktadır. Göç hareketleri sebep ve sonuçları ile birlikte değerlendirilmekte ve bu yönüyle de bir süreci anlatmaktadır. Göçler üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda iç-dış göç, ekonomik-siyasî göç, sürekli-geçici göç, gönüllü-zorunlu göç gibi eksenler üzerinde değişik göç tanımları da yapılmaktadır⁵. Beyşehir ve çevresinde yaşanan nüfus hareketlerinin önemli bir bölümü de bu tanımlara uygun şekilde geçici ve gönüllü niteliğe sahip olarak ortaya çıkan ama zamanla sürekli hale dönüşen daha çok ekonomik temelli iç göçler olarak değerlendirilebilir (Muşmal 2006: 269).

Osmanlı arşiv belgelerinden XIX. yüzyıldan itibaren Beyşehir ve çevresinden büyükşehirlere önemli oranlarda içgöç yaşandığı anlaşılmaktadır. XIX. yüzyılda Beyşehir'den büyükşehirlere göçen kişiler ile ilgili ilk elden bilgileri Beyşehir Sancağı'na ait temettuat ve nüfus defterlerinden öğrenebiliyoruz. Defterlerde yer alan kayıtlarda, hane reisinin veya kişinin isim, eşkâl ve meslek bilgileri belirtildikten sonra, bu bilgilerin hemen üstüne küçük notlar düşülerek, kişilerin şehir dışında olmaları halinde nerede ve ne ile meşgul oldukları veya gitmiş oldukları bölgelerde kaç yıldır buldukları hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Buradan yola çıkarak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Beyşehir ve çevresinden büyükşehirlere yapılan göçlerin nicelik ve nitelikleri ile ilgili bazı tespitler yapabilmek mümkün olmaktadır.

Temettuat defterlerine göre XIX. yüzyılın ortalarında Beyşehir ve çevresinde bulunan kazalara bağlı 89 yerleşim biriminden 40'ı büyükşehirlere göç vermiştir. Yani bölgedeki yerleşimlerin %45'inden büyükşehirlere göç yapılmıştır (Muşmal 2006: 270). 1844 yılında yaklaşık 5.000 hanenin yaşadığı Beyşehir bölgesinden büyükşehirlere çalışmaya giden hane reisinin 250 civarında olduğu anlaşılıyor. 1844 yılında düzenlenmiş olan nüfus defterlerinde düşülen notlara göre ise, Beyşehir Kazası'nda kaydedilmiş 6.480 erkekten 622'si İzmir, 63'ü İstanbul, 46'sı da diğer şehirler olmak üzere toplam 731 kişi, yani erkek nüfusunun %11,3⁶ çalışmak amacıyla Beyşehir Kazası'ndan büyük şehirlere göç etmişlerdir (Şahinkaya 2014:48). Beyşehir bölgesinden dışarıya giden işçilerden mesleği hamal, ırgat, ya da hizmetkâr olanlar

⁵ Göç araştırmalarının yöntemleri ve bu konudaki öneriler için bkz.(İçduygu-Ünalın 1997:38 vd.)

⁶ 1841 nüfus sayımlarına göre Doğanhisar Kazasından 1841 yılında nüfusun %2'lik bölümü Edirne'ye göç etmiştir. Ancak bu göçlerin nedenleri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir (Uçar 2012:320).

yani bir nevi vasıfsız işçiler daha çok İzmir'i, vasıflı işçiler ise İstanbul'u tercih etmiştir. 1844 yılına ait verilerinden hareketle yaptığımız bu tespitleri destekleyen XX. yüzyılın başlarında yayımlanmış bir çalışmada Beyşehir kent ve kırsalında özellikle Balganda ve civarındaki köylerin ahalisinin İstanbul'da manavlık, Davgana, Miligöz, Üskerles, Manastır, Yaylasun, Hüseyinler ve Fasıllar köyleri ahalisinin de İzmir'de hamallık ve buna benzer işlerle iştiğal ettikleri ifade edilmektedir (Dr. Nazmi 1922: 150).

Temettuat ve Nüfus defterlerindeki verilerden anlaşıldığına göre, Beyşehir ve çevresinden büyükşehirlere yapılan göçler başlangıçta kısa süreli ve gönüllü göçler olmalıdır. Ancak mevsimlik göçlerin daha sonradan gönüllü ve sürekli bir ikamete dönüştüğü anlaşılmaktadır. Konya Vilayeti'nin başka bölgelerinde de kısmen görülen ve Hatunsaray çevresinde İzmir'e gitmek (Yılmaz 2012: 327), Beyşehir bölgesinde ise Aydın'a gitmek olarak adlandırılan bu âdetin tam olarak ne zaman ortaya çıktığını tespit etmek oldukça zordur. Ancak Tımar sisteminin tamamen bozulmasıyla birlikte başlangıçta mevsimsel bir göç hareketi olarak güz aylarında tarlasını eken çiftçilerin hasat mevsimine kadar geçecek olan 6-7 aylık boş zamanlarında ek gelir temin etmek amacıyla İzmir, Aydın ve Manisa taraflarına gitmeleri âdetinin ortaya çıktığı⁷ ve zamanla sürekli hale dönüştüğü söylenebilir (Yılmaz 2012: 327).

Beyşehir Temettuat defterleri bize Beyşehir kent merkezindeki sınaî ve ticarî faaliyetler ile kırsal alandaki zirai faaliyetlerin burada yaşayan insanların geçimine yeterli büyüklükte olmadığını düşündürmektedir⁸. Şüphesiz yeterli olsaydı, insanlar Beyşehir ve çevresinden büyük şehirlere göç etmeye kalkışmazlardı. Bunların üstüne, bölgenin iklimi ve toprak yapısı sebebiyle kıtlık kuraklık ve sel gibi çok sık tekrar eden felaketler neticesinde ahalinin sürekli geçim sıkıntısı çektiği ve bu sebeple bunların işçi olarak büyük şehirlere göç ettiği gerçeği de eklenebilir (Yılmaz 1998:135)⁹. Beyşehir Nüfus defterleri ise, bu gerekçeyi küçük notlarla açık bir şekilde bize ifade etmektedir. Bu gerekçenin adı "kısmet tariki"dir. Yani Beyşehirli, özellikle XIX. yüzyıldan itibaren yoğun olarak Beyşehir ve çevresinde maişetlerini temin edecek ve hayatlarını sürdürececek bir işten yoksun kalmışlardır. Bu nedenle "kısmet tarikiyle" veya "maişetlerini temin etmek" arzusuyla memleketlerinden ayrılarak büyük şehirlerde "ne iş olursa yaparım" anlayışına dâhil olmuşlardır.

B-Sağlık Koşulları

XX. yüzyıl başlarında Beyşehir'in coğrafi yapısı genel olarak üç kısımda değerlendirilmektedir. Bir kısmı gölden uzak ve göl seviyesinden yüksek olan kesimdir. Bu kesimin havasının ve sularının son derece iyi ve temiz olması sebebiyle burada yaşayan ahalinin sağlığı iyi durumdadır. Bu bölgedeki insanlar göl kenarlarında yaşayan insanlara göre daha canlı kanlı ve gülbüz insanlar olarak tanımlanmaktadır. Buralarda bulaşıcı hastalık çok nadir görülmekte, bunun dışında zatürre gibi bazı hastalıklarda vuku bulmaktadır. İkinci kısım göl ile aynı seviyedeki yerleşimlerdir. Göl çevresinde bazı bataklıklar oluşması yanında, içme

⁷ M.A. Erdoğan, Beyşehir Sancağı sakinlerinin XVI. yüzyıl sonlarına kadar İstanbul veya Batı Anadolu kentleriyle yeterince ticari bağ kuramadıklarını, bu kentlerin Beyşehirli sakinler tarafından tanınıp bilinmesine rağmen, bir geçim kaynağı olmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir (Erdoğan 1998:181).

⁸ Bu konuda geniş bir analiz için bkz. (Muşmal 2005).

⁹ Kırelî Kazası Selki Köyü'nde 1887-1888 yıllarında yaşanan kıtlık hadisesinde tohumluk bile bulunamadığından ancak 30 dönüm toprak ekilebilmiştir (Y.PRK, AZJ, 13/15 5 Ş 1305). Oysa Selki Köyü'nde 1844 yılında ekili arazi miktarı 1725 dönüm, nadasa bırakılan arazi miktarı 2109 dönüm, toplam arazi miktarı ise 3834 dönümdür. Bu durum 1887 yılında bölgede yaşanan kıtlık hadisesinde tohum bulunamadığından köy topraklarının ancak %1,7'sinin ekilebildiğini göstermektedir. Bu küçük orandaki ekim, kıtlık hadisesinin büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Muşmal 2005:100).

suyu olarak kuyu sularının kullanılması sebebiyle ahalinin sıhhatleri iyi durumda değildir¹⁰. Buralarda sıtma başta olmak üzere birçok bulaşıcı hastalık görülür. Bu hastalıklar sebebiyle çocuk ölümleri sıkça yaşanmaktadır. Üçüncü kısım gölün güneyinde bulunduğundan bu civarda kuzey rüzgârları havayı rutubetli hale getirmekle birlikte, içmeye elverişli su da az çok bulunmaktadır (Dr. Nazmi 1922: 151-152,155).

Osmanlı salnamelerinde yukarıdaki hususları teyit edecek bazı bilgiler bulunmaktadır. Salnamelere göre: *“Kasabada sular leziz olmadığından ahali suyu gölden içmektedir”*. *“Gölün batı kısımları, özellikle Karaağaç tarafları, bataklık olduğundan 7–8 köy haricindeki bütün yerlerin havası kötüdür. Buna karşılık, yüksek kısımların ahalsinin sıhhatleri diğerlerine nazaran oldukça iyidir”* (Konya Vilâyeti Salnamesi 1310/1892:328). 1895 yılında Beyşehir'e gelen Alman gezgin Sarre de Beyşehir Gölü suyunun gri ve bulanık olduğu için içilemeyecek derecede olduğunu, özellikle yazın güneşin etkisiyle suyun sıcaklığı çok yükseldiğinden insanın ateşini çıkardığını belirtmektedir (Sarre 1998:146).

Daha önceki dönemlerde örnekleri görülmekle birlikte¹¹, XIX. ve XX. yüzyıllarda Beyşehir'de sağlık koşullarını tehdit eden en büyük unsur bulaşıcı hastalıklardır. Gölden kaynaklanan sıtma gibi çeşitli hastalıkların yanında büyük şehirlerde baş göstermiş olan veba ve kolera başta olmak üzere birçok bulaşıcı hastalık, bu süreçte Beyşehir çevresine ulaşmıştır (Dr. Nazmi 1922: 155). XIX. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun güneyinde veba salgını olmuş, salgın 1831 yılında Karaman Eyaleti'ne ulaşmış ve ortalığı kasıp kavurmuştur. 1836 yılında Karaman'ın iç kısımlarında, Konya'nın kuzeyinde, Ilgın'da ve Beyşehir Gölü'nün kuzeyinde veba yayılmaya devam etmiştir (Panzac 1997:56). 1816 yılında Beyşehir Gölü'nün yakınlarında bulunan Kireli Kasabası'na uğrayan bir seyyah, buradaki insanların zenginliğini, evlerindeki konforu, halılarla kaplı divanlar ve şömineleri özellikle vurgulamaktadır. Ama bir başka seyyah Ağustos 1837 yılında Beyşehir Gölü'nün doğu kısımlarının ve şehrin yarısının yıkılmış, terk edilmiş olduğunu belirtmektedir. İlave olarak; hemen hemen hiçbir canlı varlığa rastlamadığını söylemekte, nüfusun çoğunun vebaya kurban gittiğini, ekini kaldırmak için gerekli iş gücünün bulunamadığını ifade etmektedir (Sarre 1998:148).

Vebanın dışında, sıtma hastalığı da Beyşehir ve çevresinde oldukça yaygındır. Beyşehir Gölü çevresinde ve kent merkezinde ikamet edenler, salgınların öncelikli mağdurlarıdır. Beyşehir Gölü'nde, belli aralıklarla meydana gelen yükselme ve alçalmalar nedeniyle, göl kıyısında oluşan bataklıklar, çevredeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanların hayatını etkilemekte, bataklığın çevreye yaydığı koku ile tabiatı ve havayı bozmaktadır. Bunun yanında söz konusu bataklıklar sivrisinek yatağı haline gelerek, bölgede başta sıtma olmak üzere, çeşitli bulaşıcı hastalıkların kaynağını oluşturmaktadır. Bu durumu 1909 yılında bölgeyi gezen Ahmet Şerif eserinde daha çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir.

Ona göre: *“Göl bataklıklar yaptığından hava son derece bozuluyor. Köylüler bu bölgeye Anadolu'nun Yemen'i adını veriyorlar. Kireli Kasabası bundan 10-15 yıl önce beş-altı yüz ev iken havanın vahameti sebebiyle bugün iki yüz ev kalmış diğerleri kapanmış, buna karşılık, tabiat, bütün cömertliğini, bolluğunu buralarda bol bol veriyor. Arazi verimli, gözün alabildiği kadar geniş, fakat boş,*

¹⁰ 1934 yılında Askerlik Şubeleri'nde muayene edilen erlerin fiziksel durumuna bakıldığında ve buna dair veriler diğer kazalarla mukayese edildiğinde bu durum daha iyi anlaşılabilir. Beyşehir'de 443 askerin ortalama kilosu 55 iken, kilo ortalaması Seydişehir'de ve Bozkır'da aynı miktarda kalmış, Kadınhanı'nda 59'a, Çumra, Karaman ve Akşehir'de 60'a, Ereğli ve Ilgın'da 63'e, Konya da 64'de, Cihanbeyli'de 65 kiloya kadar çıkmıştır. Kazalar arasında boy ortalamalarında ise ciddi bir fark yoktur. (Genel Kurmay Başkanlığı Coğrafya Encümeni 1937:171).

¹¹ 1565 yılında Karaman Vilâyeti'nin büyük bir kısmında veba salgını görülmekteydi. Bu durum bu tarihlere ait bir mühimme defterinde *“ Vilâyet-i Karaman'ın bir tarafın tâ'ün tutup niçe evler kapatıp sahipleri tâ'undan helâk olup..”* şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566) 1994:156/369)

kendi halinde bırakılmış. Çünkü işleyecek adamlar yok, her şey var, fakat çalışacak, ekecek, biçecek, eller yok.” (Ahmet Şerif 1999: 42)

Yukarıda ifade edilen manzara nedeniyle ortaya çıkan salgın hastalıklar neticesinde Beyşehir’de H. 1320/M. 1902-3 senesinden H. 1328/M. 1910-11 senesine kadar pek çok kişi ölmüştür¹². Yaklaşık 7 yıllık süreçte 401 doğuma karşılık 842 ölüm olmuşken, bataklıkların kurutulmaya başlandığı 1913 yılının son yedi ayında 63 doğuma karşılık 12 ölüm olmuştur (Konya Vilâyeti Salnamesi 1330/1914:353). 1910 yılında şehir merkezinde doğumun iki katı bir oranda ölüm olması, şehir nüfusunun bir dönem yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir. Bu tarihte kaza nüfusu 3.000 civarında olduğuna göre, bu dönemlerde nüfusun %30’u hastalıklar sebebiyle vefat etmiştir.

XX. yüzyılın başlarında Beyşehir’e yerleşen Çeçenler arasında sivrisinekten kaynaklanan sıtma hastalığı nedeniyle sık sık ölümler meydana gelmiştir (BOA, DH. MKT. 13.Ş.1323/13 Ekim 1905: 1016/26)¹³. H. 1320/ M. 1902-3 senesinden H. 1328/M. 1910-11 senesine kadar ölen 842 kişinin içinde çoğunun Çeçen muhacirinden olduğu görülmektedir (Konya Vilâyet Sâlnâmesi 1322/1906:352). Beyşehir’deki Çeçen mezarlarına ait bir çalışmada, ölüm tarihleri dikkate alındığında sıtma hastalığının yaygın olarak görüldüğü 1903-1906 yılları arasında vefat edenlerin diğer zaman dilimlerine göre fazla olduğu tespit edilmiştir. 1903-1930 yılları arasında 27 yıllık bir zaman diliminde vefat etmiş olan 36 kişinin 14’ünün 1903-1906 arasında 4 yıllık bir dönemde vefat ettiği anlaşılmıştır (Muşmal-Çetinaslan 2013: 434).

1910 yılında bulaşıcı hastalıkların kaynağı olan bataklıkların kurutulması için ciddi bir çalışma başlatılmıştır (Konya Vilâyet Salnamesi 1332/1914:353)¹⁴. Alınan tedbirler arasında, bataklık bölgelerine zemini seven akasya ve benzeri ağaçların dikilmesi, bataklıkların acilen kurutulması ve arazi üzerine incelemeler yapması için mühendis ve hastalıkların acilen tedavi edilmesi için köylere birer seyyar tabibin belediye bütçesinden karşılanmak üzere tayin edilmesi ve köylülere aşı yapılması gibi önlemler bulunmaktadır (BOA, DH. MUİ 09 Za 1327/22 Kasım 1909:36/1-48)¹⁵. 1910 yılından sonra Beyşehir Gölü suyunun kontrollü olarak akıtılması çalışmalarının hayata geçirilmesi göl kenarlarındaki bazı bataklıkların kısmen kurumasını sağlamıştır. Bu çerçevede 1912 yılına kadar halk, sadece, kireçli ve güherçileli olan göl suyunu içmekte iken, 1913 yılında önemli bir kaynak suyu olan çemçem suyu Beyşehir merkezine getirilmiş, buna rağmen bu dönemde şehir merkezinde kanalizasyon tesisatı olmadığından, birçok bulaşıcı hastalık görülmeye devam etmiştir. Bütün bu çalışmalar sonucunda 1930 yılına kadar Ebulvefa ve Eflatun bataklıklarının ¾’ü kurutulmuştur. Velhâsıl, bataklıkların kurutulmasıyla birlikte alınan bazı sağlık önlemleri sebebiyle bu tarihlerden itibaren kasaba nüfusu artmaya başlamıştır (Yavuz 1934:77).

Sonuç

Eşrefoğulları döneminde kurulmuş olan bir Türk şehri olan Beyşehir’in nüfusu bu dönemlerde en azından 7.500 civarındadır. Ne yazık ki, Beyşehir Kenti Eşrefoğulları döneminde sahip olduğu bu nüfusa, bütün Osmanlı hâkimiyeti boyunca ve hatta Cumhuriyet’in ilan edildiği dönemlerde dahi tekrar ulaşamamıştır. Kent nüfusunun 10.000’i geçebildiği ilk nüfus sayımı 1975 yılında yapılmıştır.

¹² Bataklığa civar olan köylerde XX. yüzyıl başlarında halkın %40’nın hatta daha fazlasının öldüğü bildirilmektedir. Dağ köylerinde ise böyle bir durum yoktur. Bkz.(Dr. Nazmi 1922:155)

¹³ Bu bilgiyi 1322 tarihli Konya Salnamesi doğrulamaktadır (Konya Vilâyet Sâlnâmesi 1322/1906:295)

¹⁴ Bataklıkların kurutulması bu dönemde Konya Ovası Sulama Dairesi’ne ait bazı makineler tarafından yapılmaktadır (Dr. Nazmi 1922:153).

¹⁵ 1922 yılında Beyşehir’de hala hastahane ve dispanser yoktur. Diğer taraftan hükümet tabibi, bir sıhiye memuru ve bir eczahane bulunmaktadır. (Dr. Nazmi 1922:151)

Elimizdeki veriler Eşrefoğulları'nın sona ermesinden sonra Beyşehir merkezinde nüfus artış oranının yavaşladığı ve hatta nüfusun gerilediği anlamına gelmektedir. Osmanlı hâkimiyetine geçtiği dönemden 1842 yılına kadar sancak merkezliği yapan bir şehirde, nüfus artışının bu kadar az olmasının sebepleri olmalıdır. Beyşehir Kenti, Eşrefoğulları döneminde kurulmuş ve gelişim göstermiş bir kent olarak bu dönemden itibaren önemli bir merkez haline dönüşmüştür. Eşrefoğlu Süleyman Bey'in Beyşehir'de kurduğu külliye etrafında mimari ve kültürel açıdan gelişen şehir, bir cazibe merkezi olarak çevresindeki kent ve kırsalın artı ürününü kendi pazarına çekmek suretiyle sosyo-ekonomik yönlerden gelişim göstermiştir. Beyşehir kent merkezindeki bu gelişim, Osmanlı hâkimiyeti sürecinde de devam etmiştir. Osmanlı hâkimiyetinde bir sancak merkezi olan Beyşehir, bu özelliğini 1842 yılına kadar sürdürmüştür. Ancak Beylik merkezi ve özellikle sancak merkezi olma özelliğini kaybettikten sonra, Beyşehir kent nüfusu ivmesini kaybetmiş görünmektedir. Kent nüfusunun gelişmemesinin sebepleri arasında idarî, sosyal, ticarî meselelerin önemli yer tuttuğu söylenebilir. Bu bağlamda şehrin, kendi kırsal nüfusunu kendisine çekebilecek bir cazibeye sahip olmadığı da düşünülebilir. Ancak daha da önemli olarak, önceki dönemlerde etkili olmakla birlikte özellikle XIX. ve XX. yüzyıllarda başta Beyşehir Gölü'nden kaynaklanan ciddi sağlık problemlerinin nüfus üzerinde önemli etkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Beyşehir Gölü'nden kaynaklanan salgın hastalıkların doğurduğu ölümler nedeniyle, XIX. ve XX. yüzyıllarda Beyşehir kent nüfusunun önemli oranlarda kayba uğradığı, doğum oranının ölüm oranının altında kaldığı görülmektedir. Bu durum, Beyşehir'de nüfus artış oranının uzun yıllar eksi yönde seyrettiğini göstermektedir. Ancak Beyşehir ve çevresinde sağlık koşullarının iyileştiği bataklıkların kurutulduğu, salgın hastalıkların eskiye nazaran azaldığı yıllardan itibaren Beyşehir Kent nüfusundaki gelişim artı yönünde seyretmeye başlamıştır.

Beyşehir'de kent nüfusunun yeterince gelişmemesinin bir diğer sebebi de Beyşehir'den büyükşehirlere yapılan göçlerdir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve özellikle Tanzimat'ın ilanından sonra, devletin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartların etkisiyle, Beyşehir ve çevresinde geçimini temin edemeyen insanların, tarım ve hayvancılık gibi meşguliyetlerden ayrılarak büyük şehirlerde bir kısmı yine tarım alanınca işçi olmakla birlikte, mevsimlik veya sürekli olarak sınaî ve ticarî alanlarda vasıflı-vasıfız işçi olmuşlardır. Benzer nedenlerle Beyşehir'den büyükşehirlere yapılan göç oranı daha XIX. yüzyılın ortalarında %10'nun üzerine çıkmıştır. Zamanla, memleketlerindeki hemşerilerini de birbirlerine vesile olmak suretiyle büyükşehirlere çeken, çağıran veya götüren Beyşehirliiler nedeniyle Beyşehir kent nüfusunda artış oranı önemli ölçüde etkilenmiştir. Bugün özellikle İzmir olmak üzere, bazı büyükşehirlere yaşayan insanların bir kısmı Beyşehir kökenlidir.

KAYNAKÇA**I-ARŞİV MALZEMELERİ****A-Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları****1-Belge Tasnifleri**

- BOA, Y.PRK, AZJ, 13/15, 5 Ş 1305.
 BOA, C. ML, Nr.17819, 8 C 1248/ 2 Kasım 1832.
 BOA, İrade-Dâhiliye, Nr. 5 S 1321, lef 1, 3 Mayıs 1903.
 BOA, DH. MKT, Nr. 1016/26, 13.Ş.1323/13 Ekim 1905
 BOA, DH. MUİ, Nr. 36/1-48, 09 Za 1327/22 Kasım 1909

2-Defter Tasnifleri

- BOA, Temettuat Defterleri, (ML.VRD.TMT), Nr. 9820, 9821.
 BOA, Nüfus Defterleri, (NFS. d) Nr. 3315.

B-Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA):

- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Hurufât Defteri, (VGMA, HD), Nr. 1075, vr. 7a; Nr. 537, vr. 75a; Nr.1097, s. 19a; Nr.1097, vr.21; Nr.1097, vr. 20a; Nr. 1141, vr. 75b; Nr. 1140, vr.81a; Nr. 542, vr. 37a, Nr. 1141 vr.74a; Nr. 1133, vr. 80b; Nr.1133, vr. 80b; Nr. 1141, vr. 75b.

C-Sürelî Yayınlar

- H. 1290 (1873) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, Defa 6, Konya Vilâyet Matbaası, 1290/1873.
 H. 1300 (1883) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, Defa 16, Konya Vilâyet Matbaası, 1300/1883.
 H. 1310 (1892) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, Defa 25, Konya Vilâyet Matbaası, 1310/1892.
 H. 1322 (1906) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, Defa 29, Konya Vilâyet Matbaası, 1322/1906.
 H. 1332 Malî 1330 (1914) Konya Vilâyeti Sâlnâmesi, İstanbul Cihan Matbaası, 1330/1914

III-Yayımlanmış Kaynaklar

- Ahmet Eflaki (1973), *Ariflerin Menkibeleri*, II, (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul.
 Ahmet Şerif (1999), *Anadolu'da Tanin*, I, (Haz. Mehmet Çetin Börekçi) Ankara.
 AKBAYAR, Nuri (1985), "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti'nde Nüfus", *TCTA*, VI, İstanbul, s.1238-1246.
 AKYURT, Yusuf (1940), "Beşşehir Kitabeleri ve Eşrefoğlu Cami ve Türbesi", *TTAED*, IV, İstanbul, s.91-129.
 ALİ CEVAD (H.1313), *Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati*, Dersaadet.
 ALPEREN, Bilal (2001), *Beşşehir ve Tarihi*, Büyük Sistem Dersanesi Matbaası, Konya.
 BATUR, Muzaffer (1949), "Beşşehir Eşrefoğullarına Ait Ağa Oyma Pencere Kapakları Hakkında", *Arkitekt*, 7, XVIII, İstanbul, s.211-214.
 BAYKARA, Tuncer (1998), *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya.
 ÇAYCI, Ahmet (1993), *Eşrefoğlu Beyliğinin Mimarî Eserleri*, (SÜSBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
 ÇİFTÇİOĞLU, İsmail (2002), "Beşşehir'de Moğol Emiri İsmail Ağa'nın Eserleri ve Vakıfları", *SDÜFEFSBD*, S. 6-7, Isparta, s.1-16.
 Dr. Nazmi (1922), *Türkiye'nin Sıhî ve İctimaî Coğrafyası*, Konya Vilayeti, Ankara.
 EFE, İsmail (2013), *Eşrefoğlu, Eşrefoğlu Camii ve Külliyesi*, Beşşehir, Konya.
 ERDEMİR, Yaşar (1999), *Beşşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Beşşehir.
 ERDOĞRU, M. Akif (1992), "Beşşehir", *TDVİA*, VI, İstanbul, s. 84-85.
 ERDOĞRU, M. Akif (1998), *Osmanlı Yönetimi'nde Beşşehir Sancağı*, İzmir.
 Genel Kurmay Başkanlığı Coğrafya Encümeni (1937), *Orta Anadolu ve Göller Havzası Coğrafyası*, *Tabii, Zirai, Beşeri, Baytari*, VI, Ankara.
 Halil Edhem (H.1330), "Anadolu'da İslami Kitabeler, Beşşehri-Uluborlu-Alaiyye", *TOEM*, IV/27, İstanbul, s.134-158.
 İÇDUYGU, Ahmet- ÜNALAN Turgay (1998), "Türkiye'de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri", *Türkiye'de İçgöç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı*, 6-7 Haziran 1997, Bolu Gerede, İstanbul, s.38-52.

- KARAL, Enver Ziya (1997), *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*, Ankara.
- KOCA, Salim (2002), "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, VI, Ankara, s. 703-759.
- KONYALI, İbrahim Hakkı (1991), *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*, (Haz. Ahmet Savran), Erzurum.
- MUŞMAL, Hüseyin (2005), *XIX. yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (179-1864)*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- MUŞMAL, Hüseyin (2006), "XIX. Yüzyıl Ortalarında Beyşehir Bölgesinden İzmir ve İstanbul'a Yapılan Göçler", *I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Konya, s. 269-285.
- MUŞMAL, Hüseyin, Mustafa Çetinaslan (2013), "Beyşehir İlçe Merkezindeki Çeçen-İnguş Muhacirlerine Ait Mezar Taşları", *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)*, Aralık 2013/December 2013, Yıl 6, Sayı XVI, ss. 423-469.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun Nüfusu 1500-1927* (2003), *Tarihi İstatistikler Dizisi II*, (Haz. Cem Behar), Ankara.
- ÖNGE, Yılmaz (1968), "Konya Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", *VD*, S.VII, İstanbul, s.139-144.
- ÖZCAN, Koray (2005), *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Model(ler)i*, (SÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- PANZAC, Daniel (1997), *Osmanlı İmparatorluğunda Veba (1700-1850)*, (Çev. Serap Yılmaz), İstanbul.
- SARRE, F. (1998), *(Küçük Asya), Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı, Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, (Çev. Dârâ Çolakoğlu), İstanbul.
- Süleyman Şevket (H. 1287), *Hülasa-i Coğrafya*, İstanbul.
- ŞAHİNKAYA, Müjgan, *1844 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Beyşehir Kazası*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014.
- Şemseddin Sami (H. 1306), *Kamus'ul-alam*, 2. Cilt, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Şikari (1946), *Karamanoğulları Tarihi*, (Haz. Mesut Koman), Konya.
- TAPUR, Tahsin (2010), "Konya İli'nin 2007 Adrese Dayalı Nüfus Sayımı Açısından Değerlendirilmesi ve Konya'da Nüfus Gelişimi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 21, Ocak, s. 115-133.
- TOGAN, Zeki Velidi (1942), "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C.I, İstanbul, s.1-42.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (1944), *1940 Genel Nüfus Sayımı*, 20 İlk Teşrin 1940, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (1994), *5 Numaralı Mühimme Defteri*, (973/1565-1566), Ankara.
- UÇAR, Fuat (2012), "1841 Sayımlarına Göre Doğanhisar Kazasında Nüfus ve Nüfus Yapısı", *I. Ulusal Doğanhisar ve Çevresi Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, 5-7 Ekim 2012, Konya, s. 315-324.
- YAVUZ, Memduh (1934), *Eşrefoğulları Tarihi Beyşehir Kılavuzu*, Konya.
- YILMAZ, Mehmet (1998), "Konya ve Havalisinde 1303 (1887) Kıtlığı ve Alınan Bazı Tedbirler", *İpek Yolu, Konya 1*, Özel Sayı, Konya, s.135-146.
- YILMAZ, Mehmet (2012), "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hatunsaray Nahiyesinde Nüfus ve Nüfus Hareketleri", *I. Uluslararası Hatunsaray ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu Bildirileri*, Konya, s. 307-333.
- YÖRÜK, Doğan, "XV-XVI. Asırlarda Akşehir Kent Merkezinin Nüfus Yapısı", *Bilig*, S. 45, Ankara 2008, s. 165-198.
- YÜCEL, Erdem (1967), "Beyşehir Demirli Mescit ve Çinileri", *Arkitekt*, 37, İstanbul, s.177-179.
- YÜCEL, Yaşar (1980), *Beylikler, XIII. XV. Yüzyıllar Kuzey Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, Ankara.